

Asia: VN/28598/2023

Lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi eduskunnalle laiksi kansalaisuuslain muuttamisesta ja siihen liittyviksi laeiksi

Lausunnonantajan lausunto

Millaisia näkemyksiä teillä on ehdotetusta uudesta yhteiskuntatietoedellytyksestä?

Espoon kaupunki kiittää mahdollisuudesta antaa lausunto luonnoksesta hallituksen esitykseksi eduskunnalle laiksi kansalaisuuslain muuttamisesta ja siihen liittyviksi laeiksi.

Lakiesityksessä esitetään uutta kansalaistamisen edellytystä, jonka mukaan kansalaisuutta hakevan olisi osoitettava riittävä yhteiskunnallisen osaamisen taso. Osaaminen osoitettaisiin niin sanotulla kansalaisuuskokeella. Kokeella mitattaisiin tietoja suomalaisen yhteiskunnan toiminnasta ja perusperiaatteista sekä yksilön oikeuksista ja velvollisuuksista. Edellytyksen täyttymisen voisi myös tietyssä tilanteessa osoittaa Suomessa suoritetuilla opinnoilla. Kansalaisuuskoetta varten kehitettäisiin kokonaan uusi koejärjestelmä, jonka toteutus edellyttäisi uutta lainsäädäntöä. Maahanmuuttovirasto vastaisi kansalaisuuskokeeseen liittyvistä viranomaistehtävistä. Kyse olisi kansalaisuuskojärjestelmän yleisestä hallinnointivastuusta, johon kuuluisi kansalaisuuskokeen valvonnan ja kehittämisen ohella kansalaisuuskokeen laatimista ja järjestämistä koskevien sopimusten tekeminen esityksessä ehdotettavat edellytykset täyttävien toimijoiden kanssa.

Espoon kaupunki kannattaa ajatusta, että kansalaisuuden saamiseen edellytettäisiin yhteiskunnallista perustietoa riittävän kielitaidon osoittamisen lisäksi. Tällä voidaan arvioida olevan myönteisiä vaikutuksia yksilön osallistumiseen yhteiskunnan toimintaan. Toisaalta haluamme tuoda esiin, että Suomessa jo nykyisellään lakisääteiset kotoutumispalvelut pitävät sisällään yhteiskunnallisia opintoja ja suomalaisessa työelämässä toimimisen valmiuksia. Näitä sisältöjä voitaisiin esimerkiksi lakisääteisessä kotoutumiskoulutuksessa entisestään vahvistaa, mutta kotoutumisen rahoituksen leikkaukset heikentävät myös yhteiskuntatietouden vahvistumista. Esityksessä ei tuotu esiin nykyisen järjestelmän puutteita, joihin tuleva kansalaisuuskoee varsinaisesti vastaisi.

Millaisia näkemyksiä teillä on kansalaisuuskojärjestelmän ehdotetusta toteutustavasta?

Hallituksen esityksen mukaan kansalaistamista varten vaadittava riittävä yhteiskuntatieto voitaisiin myös osoittaa suorittamalla hyväksytysti suomen- tai ruotsinkielinen ylioppilastutkinto. Tällä pyritäisiin poistamaan sellainen epätarkoituksenmukainen tilanne, jossa kansalaisuuskokeeseen rinnastuvat tiedot lukiokoulutuksessa saanut hakija joutuisi menemään maksulliseen kansalaisuuskokeeseen. Koska toisen asteen koulutusvalikkoon kuuluvat sekä lukio- että ammatillinen koulutus, jotka antavat saman tasoisten tutkinnon, Espoon kaupungin näkemyksen mukaan myös ammatillisen koulutuksen suorittamisella pitäisi voida osoittaa riittävä yhteiskuntatiedon osaaminen, eikä kansalaisuuskoetta siten vaadittaisi myöskään ammatillisen perustutkinnon suorittaneelta henkilöltä. Kansalaisuuskokeen ei tulisi olla suomalaisen ylioppilastutkinnon tasoinen testi, ja toisen asteen koulutuksen läpäisyllä tulee voida osoittaa siinä tarvittava osaaminen.

Kansalaisuuskokeella testattaisiin perustietoja suomalaisen yhteiskunnan toiminnasta sekä yksilön oikeuksista ja velvollisuuksista. Koe suoritettaisiin sähköisesti suomen tai ruotsin kielellä. Koekysymykset perustuisivat ennalta määriteltyn ja kaikille yleisesti saatavilla olevaan oppimateriaaliin kokeen läpinäkyvyyden ja tasapuolisuuden varmistamiseksi. Kansalaisuuskoe laadittaisiin kotoutumislain mukaisessa yhteiskuntaorientaatioissa käytettävään oppimateriaalin pohjalta, sillä olisi tarkoituksenmukaista hyödyntää sellaista jo olemassa olevaa oppimateriaalia, joka sisältää kokeen tarkoituksen ja tavoitteiden kannalta keskeisiä tietoja.

Espoon kaupunki pitää myönteisenä sitä, että kansalaisuuskoe perustuisi kaikille avoimeen valtakunnalliseen yhteiskuntaorientaation materiaaliin. Toisaalta haluamme tuoda esiin, että yhteiskuntaorientaatio on alun perin suunnattu maassa olon alkuvaiheeseen ja lakisääteisesti se tulee tarjota työttömille ja tietyille työvoiman ulkopuolella oleville. Kansalaisuuskoe taas tehdään sitten, kun maassa on asuttu useita vuosia, ja kansalaistamisen asumisehtoa on vielä entisestään pidennetty. On järkevää, että käytetään jo olemassa olevaa materiaalia sen sijaan, että laadittaisiin kokoaan uusi materiaali.

Koska yhteiskuntaorientaatio järjestetään ensisijaisesti rekisteröityneille työnhakijoille ja työnvoiman ulkopuolelle oleville, opiskelijat ja työssäkäyvät jäävät palvelun ulkopuolelle. On siis varmistettava, että yhteiskuntaorientaation materiaalilla on riittävä saatavuus. Pitää myös huomioida, että yhteiskuntaorientaation järjestäminen on kuntien vastuulla. Kunnat päättävät miten koulutusta järjestetään, mikä tarkoittaa, että asukkaat voivat asettua eriarvoiseen asemaan. Uudistus saattaa myös luoda lisätarvetta kunnille järjestää yhteiskuntaorientaatiota.

Yhteiskuntaorientaatio järjestetään asukkaan omalla äidinkielellä tai muulla vastaavalla osaamallaan kielellä. Riittävien osallistujavolyymien näkökulmasta tämä voi osoittautua kunnille haasteelliseksi toteuttaa. Tämä saattaa tarkoittaa, että pienemmät kieliryhmät voivat jäädä ilman yhteiskuntaorientaatiota omalla äidinkielellään. Yhteiskuntaorientaation sähköinen materiaali tulisi yhdenvertaisuuden näkökulmasta olla useilla eri kielillä. Näin materiaali olisi käytettävissä jo maahantulon alkuvaiheessa myös työn ja opiskelun perusteella maahan tuleville.

Jos koe on digitaalisessa muodossa, tulisi voida varmistua siitä, että kokeen suorittaminen on kaikille yhdenvertaista. Kokeen suorittaminen ei saisi riippua siitä, millaiset digitaaliset valmiudet kullakin kokeen suorittajalla on.

Esityksen mukaan kokeen suorittamista koskevilla erityisjärjestelyillä huolehdittaisiin siitä, että kansalaisuuskokeen suorittajilla olisi kohtuulliset ja yhdenvertaiset mahdollisuudet kokeen suorittamiseen ja mahdollisimman moni suorittaisi kokeen. Käytännössä kyse voisi olla esimerkiksi lisääjasta kokeen suorittamiseen. Ilmoittautumisen yhteydessä olisi esitettävä perusteltu pyyntö ja selvitys erityisjärjestelyjen tarpeesta. Maahanmuuttovirasto päättäisi erityisjärjestelyjen käytöstä.

Espoon kaupunki katsoo, että erityisjärjestelyihin liittyvän ohjeistuksen tulee olla selkeää. Ehdotuksessa mainittujen erityisjärjestelyjen perusteiden, kuten vammaisuuden, lisäksi on olemassa sellaisia oppimiseen ja toimintakykyyn liittyviä haasteita, joita on vaikea todentaa lääkärintodistuksella erityisesti, kun kyse on henkilöistä, joiden äidinkieli ei ole muu kuin suomi tai ruotsi. Kokeen järjestäjän tulee huolehtia siitä, että kaikki erityisjärjestelyjen tarvitsijat myös tosiasiallisesti saavat niitä riippumatta siitä, mikä toimintakyvyn rajoitteen on aiheuttanut.

Millaisia näkemyksiä teillä on ehdotettujen muutosten vaikutuksista?

Mikäli kansalaisuuskoe järjestettäisiin ehdotetulla tavalla kilpailutettuna ostopalveluna, tulisi valittujen toimittajien kustannukset kattaa täysimääräisesti, jotta kilpailutukseen osallistuminen nähtäisiin kannatettavana. Koetilaisuuksien järjestäjät tulee ohjeistaa testin järjestämisestä kattavasti, jolloin voidaan taata eri ajankohtina ja eri paikoissa testien suorittavien yhdenvertaisuus. Koetilaisuuksien tiedot, käytettävät materiaalit ja kokeeseen osallistumisen ohjeet tulee olla helposti saatavilla kaikille, ja niiden saavutettavuudesta tulee huolehtia jatkuvasti.

Jo aiemmin kansalaisuuslakia on uudistettu ja kansalaisuuden saamisen ehtoja on kiristetty pidentämällä vaadittua asumisaikaa 8 vuoteen, tiukentamalla hakijan nuhteettomuutta sekä säättämällä toimeentuloedellytys. Tämän seurauksena esimerkiksi jo kolmen kuukauden ylittävä työttömyys ja toimeentulotukeen turvautuminen vaikeuttaisivat kansalaistamista. Työllistymismahdollisuuksien luomisessa yhteiskunnan tuki ja työelämän vastaanottavuus ovat merkittäviä tekijöitä. Hallituksen esitys jättää huomiotta aiempien lakimuutosten ja rahoitusleikkausten sekä esimerkiksi suhdannevaihteluiden vaikutukset maahanmuuttajien työllistymiseen ja siirtää näiden seuraukset kansalaisuutta hakevan maahanmuuttajan vastuulle. Kansalaisuuden saamisen vaikeuttaminen voi heikentää maahan muuttaneiden tunnetta siitä, että he ovat aidosti osa yhteiskuntaa, millä on vaikutusta uuteen kotimaahan sitoutumiseen ja pitovoimaan.

Tähän voitte kirjoittaa muita mahdollisia näkemyksiänne.

-

Merimaa-Jovanovic Riikka

Espoon kaupunki - Elinkeinopalvelut/Kansainvälisyys ja maahanmuutto